

Потпуковник **ЖИВАН НИКОЛИЋ**

ПРИВРЕДА И ВОЈНО КОМАНДОВАЊЕ

Наша земља чини огромне напоре за изградњу војне индустрије са циљем да опреми и непрекидно снабдева своју армију модерним наоружањем и опремом и оспособи је да се успешно одупре евентуалном агресору. Неоспорно је да данашња изградња и одржавање војне индустрије и наоружања уопште апсорбују велики део националног дохотка у скоро свим земљама у свету, услед постојеће трке у наоружању, коју изазива агресивна политика неких земаља, а у првом реду Совјетског Савеза. Због тога и наоружање мирољубивих земаља угрожених од агресије — међу које спада и наша земља — претставља нужну и оправдану меру, срачунату само на одбрану своје слободе и независности.

Познато је да ратом нормално руководи влада дотичне земље, уз учење министра народне одбране, односно министара видова оружаних снага, као чланова владе. У том циљу влада предузима све потребне мере за одбрану земље и вођење рата. Иако на први поглед изгледа да војни команданти само руководе и командују својим јединицама и да не учествују у другим крупним питањима вођења рата, ипак ствар не стоји тако, јер војно командовање и у миру и у рату има велики утицај не само на развој и усавршавање војске, као инструмента рата, већ и на привреду уопште, а нарочито на индустрију која чини основ материјалне припреме земље за одбрану (наоружање и остала техника).

Утицај војног командовања на развој привреде у миру

Војно командовање у миру треба да буде и иницијатор покретања и решавања многобројних питања привредног карактера која се односе не само на непосредну припрему и оспособљавање земље за одбрану и рат уопште, већ и за општи привредни напредак земље. По нашем мишљењу, његова делатност углавном треба да се огледа у следећем:

— да врши прорачун потреба за ратно и мирнодопско наоружање и опрему, па према томе и да поставља задатке индустрији за производњу свих тих потреба;

— да с обзиром на производне могућности сопствене индустрије и нове потребе подноси предлоге за подизање нових индустријских предузећа, са назначењем њиховог капацитета и места подизања, имајући у виду сигурност и могућност продужења рада и за време рата, а по потреби и повећања

саме производње. Ово се не односи само на војно-индустриска, већ и на остала привредна предузећа која су од значаја за одбрану земље;

— да сачињава прорачун ратних резерви за потребе армије и даје предлог за њихов размештај, ускладиштавање, чување и занављање у време мира;

— да предлаже изградњу железница, путева, пристаништа и лука с обзиром на војне и војно-привредне потребе земље;

— да изграђује и предлаже пројекте закона, уредаба и других прописа о попуни армије људством, стоком, превозним средствима, запрежним, товарним и јахаћим прибором, узимајући у обзир и привредне потребе земље, како се привредна производња ниуколико не би смањила за време рата. Природно је да се у армију не могу узети сви радници, стока и превозна средства, из свих привредних грана, а нарочито из индустрије, јер би се тиме знатно пореметила, а често и смањила производња у привреди. Таквих грешака било је скоро у свим земљама за време ранијих ратова, тако да су многи борци повлачени са фронта и поново враћани у индустрију, пољопривреду и друге привредне гране. То значи да се ова питања морају конкретно, целисходно и благовремено решити за свако предузеће, односно привредну грану и јавну службу. При узимању стоке такође се мора водити рачуна о приплодној стоци, како се не би смањио сточни фонд и наносила штета привреди, а тиме ослабила и одбранбена моћ читаве земље;

— да предузима мере за унификацију производње кола, запрежног, товарног и јахаћег прибора, камиона и друге опреме, како би се узета средства из народа и установа могла што једноставније прилагодити и користити у јединицама армије;

— да буде у сталној вези са научним установама и институтима у земљи, да им даје сугестије и задатке у циљу проналажења нових извора (вештачких) сировина, израде савршеније опреме, остварења нових проналазака, унапређења производње, итд. и да у томе циљу, по потреби, пружа и материјалну помоћ и помаже у другом погледу (експерименти и сл.);

— да предлаже и сарађује на изради прописа о коришћењу народне имовине за потребе армије у рату без обзира да ли су та средства својина појединаца, задруга или су општенародна својина и, најзад,

— да свима средствима потпомаже и омогућава развој привреде, јер тиме уједно развија и одбранбену моћ земље.

Иако у овом погледу постоји тесна сарадња између највиших органа Армије и Привредног савета наше земље, то никако не значи да са привредом и њеним органима, па чак и са појединцима у овим питањима немају везе и остали нижи командни и управни кадар (на пример, официри војних округа). Та сарадња произилази из постојећих законских прописа који се односе на попуну и јачање наше Армије. Међутим, та сарадња може се испољавати и у току свих могућих директних и индиректних пословних веза (на пример набавке и испорука разног материјала за Армију, вежбе на земљишту, итд.). Из овога произилази да војно командовање, а нарочито више, мора и те како да познаје привредну моћ своје земље.

Утицај војног командовања на развој привреде у рату

Познато је да се све снаге и напори земље за време рата усмеравају према основном циљу — победи непријатеља. Наука, техника и привреда првенствено служе овом циљу. Привреда, као основни чинилац за обезбеђење армије наоружањем и опремом, тј. за стварање материјалних услова за одржавање њене борбене способности, организује се по принципима који важе за ратну привреду. Сама организација ратне привреде треба да омогући повећање производње до максимума и смањење потрошње колико је год више могуће где год она не служи непосредним потребама фронта. У ратној привреди влада паролa: Све за фронт, све за победу! Методи за остварење ових основних циљева су различити и спроводе се читавим низом прописа који регулишу поједина питања ратне привреде. Путем пропаганде, а по потреби и принуде, остварује се извршење тих прописа. Разумљиво је да висока патриотска свест наших народа, која се тако видно испољила у Народноослободилачком рату, претставља најдрагоценији елеменат и гаранцију за потпуно остварење такве паролe и циљева.

Организацију ратне привреде, остварење ратних напора, као и цео остали живот, регулише влада са својим апаратом, док војно командовање има основни задатак руковођења војном силом. Али то не значи да је тиме стриктно извршена подела њихових надлежности. Ми смо већ раније нагласили да влада руководи ратом, као што је то показало искуство из Другог светског рата и ранијих ратова. Наиме, после консултовања са војним руководством, влада доноси одлуке за почетак великих операција, а војно руководство са својим штабовима саставља прорачуне потребних средстава за извршење таквих операција и доставља их влади да би их обезбедила. Познато је да је стварање Другог фронта, тј. искрцавање Савезника на француску обалу, одлагано за извесно време због тога што привреда савезничких влада није могла да обезбеди она средства која су по прорачунима војног команданта била потребна за извршење те операције у одређеном року. Разуме се да при овоме често долазе у обзир и политички моменти. Према томе, изгледало би да војни команданти имају само утолико утицаја на ратну привреду што подносе прорачуне својих потреба влади, односно њеном привредном органу. Али није сасвим тако. Напротив, војни команданти могу и непосредно учествовати у организацији ратне привреде, као, на пример, приликом ослобођења неке територије која је дотада била под непријатељевом управом, или ако развојем операција заузму део или целу непријатељску територију. Тада ће војна управа руководити и привредом такве територије, при чему ће војни командант бити организатор привреде на тој територији. Иако ће војни команданти у таквим случајевима постављати своје привредне саветнике, то ипак не значи да без икаквог интересовања могу само да потписују одлуке привредног значаја које му они подносе на потпис. Напротив, они су одговорни за све одлуке, па зато пре свега треба да буду и убеђени у потребу и корисност таквих одлука. А да би могли одговорити таквом захтеву они, бар у основи, морају да познају привреду уопште, а нарочито ратну привреду. Тако, на пример, наша Војна управа зоне „Б“ СГТ доноси у тој зони врло крупне привредне мере, често и од међународног значаја. Командант наше зоне има своје привредне саветнике, он ради и по наре-

ђењима своје владе, али и сам мора да има у виду корисност и последице таквих мера, посматрајући ствари у целини (политичке и друге моменте). Тако су и за време Народноослободилачког рата наши војни команданти често организовали и производњу, а још 1941 године у Титовом Ужицу била је прорадила и фабрика оружја, чим је овај град био ослобођен.

Сем тога, у многим државама постоје и делови такве територије на којој живе, раде и боре се поједине јединице и које у сваком, па и у привредном погледу стоје под управом тих јединица. У том циљу се са извесног дела такве територије евакуише и становништво, тако да се на том делу налазе углавном само војне јединице.

Код извесних војсака читава државна територија дели се на војишну и позадњу просторију, с тим да целокупну делатност, па и читав привредни живот на војишној просторији, регулишу војни команданти. Из војних разлога то је чак и неопходно, нарочито на прифронтовском делу војишне просторије у дубини 20 до 30 километара од фронта.

Сада је од интереса да размотримо како се на пракси остварује тесна сарадња између војног командовања и органа ратне привреде. Одржавање везе између једних и других може се организовати на разне начине. Тако, например, привредна предузећа могу испоручивати своје производе за потребе армије, било преко извесних државних складишта, а ова војним складиштима већих војних јединица (армија, корпуса) или тако да поједина, нарочито крупна предузећа, врше испоруке непосредно већим војним јединицама. Може се десити да и претставници армије примају робу непосредно од предузећа или из поменутих државних складишта, а нарочито на позадњој (или дубокој позадини) и војишној просторији. Због тога је потпуно јасно да војни претставници, углавном официри, морају добро да познају и привреду и материјал који она израђује, и не само то, већ и капацитет привреде — предузећа те врсте. Али, биће и таквих случајева када ће војни претставници стално да се налазе у извесним предузећима, као један од начина непосредне сарадње и везе. Но, и ту се у извршењу може наићи на тешкоће, иако то на први поглед изгледа прилично једноставна ствар, те је потребно остварити што потпуније обострано разумевање.

Исто тако, може се десити да се и мање јединице (пук, батаљон, чета) преко месних власти обрађају непосредним произвођачима, често и појединцима, за извесне, углавном пољопривредне производе, као што је то био случај у Народноослободилачком рату и тамо где је било органа народне власти. Очигледно је да старешине таквих јединица морају строго да одмеравају своје потребе и да познају економску снагу места, како не би постављали неостварљиве и неправедне захтеве. Другим речима, они треба добро да познају привреду своје земље. Посебно је питање административног поступка око овог узимања (на пример, плаћање, издавање потврде и др.).

Овај однос војних старешина према приватној, задружној или општенародној имовини у току рата треба регулисати благовремено, тј. за време мира или одмах по објави мобилизације и настанку ратног стања. Ако би се оставило да поједини војни команданти сваки на свој начин, решавају ова питања, онда се привреди може нанети велика штета, а тиме посредно и одбранбеној моћи земље.

Исто тако, поставља се питање сировина или других ствари које армији нису потребне, а које се у индустрији могу прерадити. Узмимо само пример великих количина сирове коже од заклане стоке коју јединице кољу за своје потребе. Јасно је да те коже треба најпре прерадити у индустрији, да би се затим од њих израђивала обућа и друге потребе за војску и становништво. Међутим, ако би се десило да се коже после драња правилно не конзервишу и на време не пошаљу индустрији, тада би се лако упропастила драгоцене ратне сировине. Осим тога, армија може запленити и велике количине материјала, па и онога који јој није потребан. Ако га треба прерадити, или употребити за цивилне потребе, онда сваки командант треба да регулише коме и на који га начин треба предати, а да при томе не буде расипања или чак и злоупотребе.

Војно командовање треба брижљиво да размотри разне захтеве предузећа, појединаца, задруга, па и читаве привреде, који се односе на помоћ у радној снази, превозу, сировинама или слично и да на основу тога укаже сваку помоћ уколико су захтеви оправдани. А да би за то могао доносити правилне одлуке, командант мора, бар у основи, познавати питања о којима се ради и захтевати да се донеге одлуке безусловно изврше. У том циљу и сва наређења морају бити потпуно исправна и добро промишљена.

*

Иако су овде додирнута само извесна питања мирнодопске и ратне привреде и односа војног командовања према њима, ипак се лако може уочити да између њих постоји тесна веза и да се при постављању војних планова мора имати у виду у првом реду привредна моћ сопствене земље и могућности унутрашњих привредних напора, па тек онда евентуална помоћ из иностранства. Осим тога, треба имати у виду и то да страна привредна пенетрација у извесним приликама може да води постепеном војничком поробљавању, као, на пример, привредно и војничко потчињавање неких балканских држава пред и у току Другог светског рата. Међутим, такву пенетрацију не треба изједначавати са привредном и војном помоћи коју економски јаче развијене земље пружају слабије развијеним земљама без икаквих политичких или неких других уступака, а у духу принципа и циљева Организације Уједињених нација, као што је случај и са зајмовима и помоћима које из иностранства прима и наша земља.

Организација ратне привреде је једно од веома тешких, одговорних и судбоносних питања, од чијег решења често зависи вођење и исход операција, па и читавог рата у целини. Тако, на пример, високи савезнички војни команданти у Другом светском рату — Ајзенхауер и Монтгомери — истичу у својим делима како се снабдевање често појављивало као озбиљан проблем и препрека за почетак и вођење операција, које су се понекад морале одлагати и на дуже време. Као што се види, то се питање појављује и код оних земаља чија је привреда на завидној висини, па је очигледно да ће се у још оштријој форми појављивати код привредно заосталих земаља. Другим речима, командовање ће понекад бити принуђено да временски одлаже извр-

шење великих операција, док им привреда не обезбеди материјал који је неопходan за успех планираних операција. Разумљиво је и то да се та питања морају боље разумевати уколико су команданти на већем положају. Али ту се не ради о неким техничким и ситним детаљима, већ о суштини проблема и о могућностима правилне оцене онога што се од привреде може тражити и добити, тим пре што виши команданти имају своје штабове и саветнике за обављање техничких и других послова. Према томе, по нашем мишљењу, било би потребно да се и у нашим високим војним школама (академијама) изучава предмет „Ратна привреда“, како би се наш виши командни кадар детаљније и темељитије упознао са овим важним елементом, који има далекосежну улогу при доношењу многих значајних одлука. Осим тога, требало би insistирати да се сличан предмет уведе и на економском и на правном факултету, јер ће свршени студенти ових факултета углавном најчешће учествовати у организацији ратне привреде, било у армији као официри, било као сарадници у привреди и органима народне власти. А све то има за сврху: јачање одбранбене моћи земље.